

ДО БУДІВЕЛЬНОЇ ІСТОРІЇ ЦЕРКВИ ФЕОДОСІЯ ПЕЧЕРСЬКОГО У КИЄВІ

Церква Феодосія Печерського розташована на Печерську, на південний захід від Києво-Печерської Лаври.

Перше зображення церкви бачимо на плані 1638 р. з книги Афанасія Кальнофойського «Тератургіма». Священиками цього храму, починаючи з 1614 р., коли архімандрит Києво-Печерської Лаври Єлисей Плетенецький надав цей сан Полікарпу Борзаківському, і до кінця XVIII ст., були представники цього шляхетного роду.

Наступне за часом зображення дерев'яного храму існує на плані 1695 р. полковника Івана Ушакова. Судячи з нього, храм зазнав змін. Зафіксований незадовго до того, як його розібрали, щоб звільнити місце для нового кам'яного храму. Дерев'яні конструкції цієї споруди коштом полковника Михайла Федоровича Сухарева перенесли на територію лаврського подвір'я у Верхньому Києві та використали при зведенні там Покровської церкви.

Кам'яну церкву Феодосія Печерського, що збереглася до нашого часу, побудували у 1698–1700 рр. коштом київського полковника Костянтина Мокієвського. Це тричастинна, трьохбанна церква, фасади якої декоровані у стилі українського бароко.

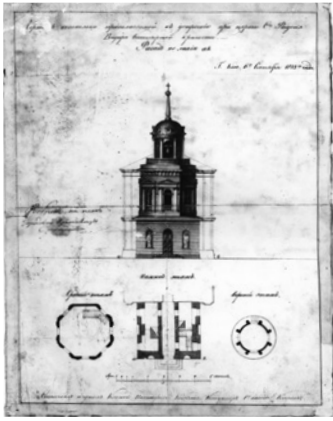
Як і в інших парафіяльних храмах містечка, після будівництва Печерської фортеці тут молилися багато військових. 1719 року за розпорядженням київського губернатора князя П. О. Голіцина церкву відремонтували казенним коштом. Ймовірно, тоді ж були внесені деякі зміни до архітектурного вирішення фасадів, що було пов'язано з перебудовою хорів [4]. Церкву освятили 30 квітня 1721 року [1]. У такому вигляді вона зафіксована на графічних документах ХУІІ століття.

1803 року священики цієї церкви Артемій Цареградський та Іоанн Баронський, а також її парафіяни звернулися до Митрополита Київського та Галицького Гаврила Кременецького з проханням дозволити влаштувати у храмі теплу церкву в ім'я святого великомученика Іоанна Воїна. У розгляді цього питання брали участь протоієрей Іоаким Сулема, благочинний протоієрей Арсеній Криницький та киево-печерський архітектор, титулярний радник Іван Гельмер. Вони довели, що за умов зменшення в деяких місцях товщини внутрішніх стін та опорних стовпів можливо розмістити ще один вівтар та жертвник, а також поставити піч. Незабаром тут з'явилася нова церква.

Інтерес становить фіксаційне креслення храму 1830-х, виконане архітектором А. І. Меленським. На ньому зафіксовані фасади церкви, у тому числі західний, який незабаром був закритий прибудованою до нього дзвіницею [2].

Проект дзвіниці розробив 1833 р. уродженець Риму, архітектор А. В. Станзані. Це була вишукана триярусна споруда у стилі пізнього класицизму, перекрита куполом з високим шпилем. Цього ж року дерев'яну дзвіницю, що стояла окремо з північного боку церкви, розібрали. Нову кам'яну дзвіницю побудував у 1836–1842 рр. київський міщанин Микола Фадеєв.

Деяку інформацію щодо іконостасів церкви, які знаходилися тут в XIX ст., дає інвентаризаційний опис 1853 р.: «...иконостас столярної роботи с різьбою с позолоченими ... царськими воротами резными. Вся різьба иконостаса, карнизы, пилястры, ангелы и херувимы вызолочены ... северные малые врата досчатые. Сверх пьедестала или

Станзані А. В. Проект дзвіниці церкви Феодосія Печерського, 1833 р. РДВІА, ф. 349, оп. 18,спр. 3109.

Церква Феодосія Печерського та її подвір'я. Вигляд з Великої лаврської дзвіниці, Початок ХХ ст.

Зруйнована під час Другої світової війни дзвіниця церкви Феодосія Печерського, Фото 1950-х.

Перспектива Києво-Печерської фортеці и части форштадта с Московской стороны, 1783 р. Фрагмент

Креслення київського полковника Івана Ушакова, 1695 р, Фрагмент

Архітектор А. І. Меленський. Фіксаційні креслення фасадів церкви Феодосія Печерського, РДВІА ф. 349, оп. 18, спр. 298.

нижних тумб в іконостасе три яруса. Поле покрито масляною под лак білою краскою». У теплій церкві в ім'я святого великомученика Іоанна Воїна: «...іконостас с боковими киотами столярной работы с резьбой в приличных местах с резными завитками над углами при царских вратах резных весь вызолочен ..., а гладь поля покрыта масляною под лак білою краскою» [3]. Уявлення про головний іконостас та центральну частину храму дають дві світліни. На одній з них зафіксований фрагмент нижньої частини іконостаса з царськими вратами, а на другій — увесь іконостас, а також кіоти, фрагменти настінних розписів на куполі, парусах та стінах.

Церковне подвір'я, судячи з планів Києво-Печерської фортеці, мало дерев'яну огорожу. Межі подвір'я відповідали сучасним. У 1860-х дерев'яна огорожа була замінена на кам'яну з арковими воротами, які збереглися до нашого часу.

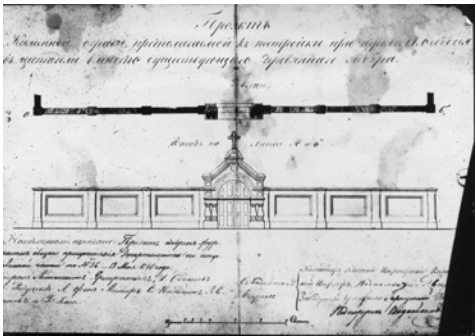
1882 року архітектор Є. Ф. Єрмаков розробив проект відповідно до якого замість третього ярусу — ротонди — мали надбудувати два яруси з високим шатром у формах псевдоросійської архітектури. Цей проект був здійснений на початку ХХ століття. 1896 року архітек-

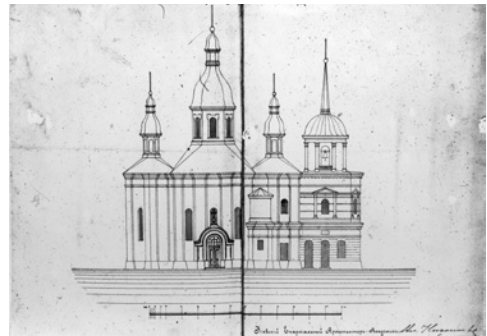
Церква Феодосія Печерського та її подвір'я, Видляд з півночі. Початок XX ст.

Церква Феодосія Печерського та її подвір'я, Фото другої половини XIX ст.

Проект кам'яної огорожі та воріт на подвір'ї церкви Феодосія Печерського, 1860 р.

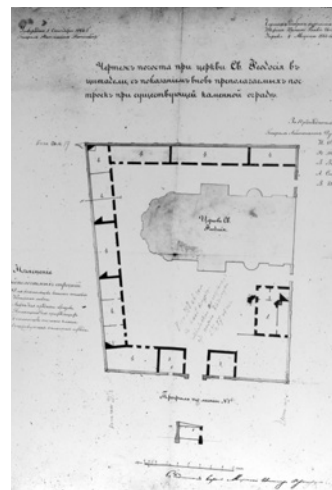
Архітектор Ніколаєв В. М. Проект пристосування холодної церкви в теплу та прибудова тамбура до церкви Феодосія Печерського, Фасад. 1896 р.

«Чертежъ церкви Св. Феодосія въ цитадели», Архітектор Єрмаков Є. Ф. 1882 р.

«Чертежъ церкви Св. Феодосія План подвір'я церкви въ цитадели», Архітектор Єрмаков Є. Ф. 1882 р.

Феодосія Печерського, 1866 р.

Церква Феодосія Печерського, Інтер'єр, Фрагмент.

Церква Феодосія Печерського, Іконостас, Фрагмент ЦДАКФФД, од. збер. 4-13175.

тор В. М. Ніколаєв розробив проект, за яким холодна церква мала стати теплою, та прибудував до північного та південного фасадів кам'яні тамбури. До того ж були розширені первісні портали та знищений у цих місцях архітектурний декор XVII століття.

1866-го на подвір'ї храму за проектом військового інженера П. О. Середи будують одноповерхові книжкову та іконну крамниці та створюють готельні будівлі для заможних та бідних богомольців. У 1880-х подвір'я підключають до мережі фортечного водогону, а наприкінці 1890-х — до каналізації. У цей час забудова навколо храму стає двоповерховою. Вона не є цінною в архітектурному смислі, проте становить інтерес для вивчення питання щодо формування архітектурного ансамблю Печерська.

1918 року споруду було пошкоджено під час артилерійського обстрілу. Потім вона упродовж тривалого часу стояла занедбаною. Після Другої світової війни ця пам'ятка знаходилась в аварійному стані. Реставрували її в 1958–1965 рр. Але потім пам'ятку передали в оренду, й вона знову тривалий час була занедбана. У 1983–1984 рр. реставраційні роботи було продовжено за проектом архітектора Є. І. Лопушинської. На початку 1990-х у церкві було відновлено богослужіння. У храмі з'явився новий іконостас та монументальний живопис.

Література

1. Центральний державний історичний архів України в м. Києві (далі: ЦДАІАК), ф. 177, оп. 1, спр. 7, арк. 91.
2. ЦДАІАК, ф. 127, оп. 1034, спр. 120.
3. ЦДАІАК, ф. 177, оп. 1, од. зб. 7.
4. Це було з'ясовано під час реставрації пам'ятки в 1960-х.